

ABBASİLER DÖNEMİNDE NESİR

Edebiyat tarihçileri 750-1258 yılları arasındaki Abbasiler asrını dört edebi döneme ayırırlar.

1. Halife Mütevekkil'in hilafete geçmesine kadar olan devre: 750 - 846
2. Mütevekkil'in tahta çıkışından Bağdat'ta Büveyhilerin idareyi ele geçirmelerine kadar olan devre: 846 – 946
3. Selçukluların Bağdat'a girmesine kadar olan devre: 946 – 1055
4. Selçukluların Bağdat'ı ele geçirmelerinden Moğollar'ın Abbasi hilafetine son verdiği 1258 yılına kadar olan devre.

Fars, Hint, Yunan kültürlerinden pek çok eserin tercüme edildiği Abbasi asrı Arap edebiyatının her yönden altın çağı olarak kabul edilir. Abbasiler dönemi, Arap nesrinin büyük çapta gelişme gösterdiği ve nesrin, şiirin sahip olduğu saygınlık düzeyine ulaştığı bir dönemde olmuştur. Şüphesiz farklı milletlerle yaşanan kaynaşmanın, karışımın bunda etkisi çok büyüktür. Çünkü zaman içinde Araplaşan ve Arapçayı ifade aracı olarak kullanan bu milletler sadece kendi ilim ve kültürlerini nakletmekle kalmamışlar, yeni Arap-Müslüman kimlikleri altında Arap İslam Medeniyetinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Müslüman olduktan sonra 'Abdullah İbn Mukaffa' adını alan İranlı Rozbih'in, (öl. 757) bu dönem edebiyatında nesir türünün en büyük temsilcisi olarak özel bir yeri vardır. O, eski Hint hükümdarları için yazılarak *Burzoye* tarafından Pehlevi Diline çevrilmiş olan *Pança tantra*'yı *Kelile ve Dimne* adıyla Arapça'ya çevirmiştir. Bu eseri, asıl metindeki birçok yerli özelliklerden kurtarmış, ona edebilik ve evrensellik kazandırmış ve birçok dile defalarca çevrilmesine neden olmuştur.

Bu çağda türlü dillerden yapılan çeviriler, eski Arap gelenekleriyle karışarak, yeni bir türün, yani masal türünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Hemen hemen hepsi yüksek tabakaya ve aydınlara hitap eden önceki nesir türleri yanında, hem bu tabakaya, hem de geniş halk kitlelerine hitap eden büyük bir masal külliyatı olan *Elf Leyle ve Leyle* (Binbir Gece Masalları) bu dönemde yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştır. Aslı Pehlevi dilinden çevrilmiş *Hezar Efsane* olan bu külliyat gerek Hint ve İran menşeli ve gerekse eski Arap tarihinden ve Harun Reşit zamanındaki Bağdat hayatından alınma öğelerle karışmış ve daha sonra Memluklar çağındaki Kahire hayatından alınma güldürücü hikâyelerin de eklenmesiyle bilinmeyen birçok yazarın elinden geçince 16. yüzyıla doğru son şeklini almıştır.

Bu dönemde ortaya çıkan yeni bir nesir türü de makâmedir. İlk kez Bedi'ü'z-Zemân el-Hemezânî (968-1008) tarafından ortaya konan *makâme* edebi bir anlatı formu olarak el-Harîrî tarafından geliştirilmiştir. Belagat sanatının en üst düzey örnekleri kabul edilen makâmeler, Harîrî'den (1054 - 1122) sonra çeşitli kimselerce denenmişse de, hiç biri Harîrî'ninkilerin şöhretini yakalayamamıştır.

‘‘Edeb’’ adı verilen ve daha çok yazarların çeşitli konularda kendi fikir ve görüşlerinden oluşan bir yazı türünü, dönemin nesir türleri arasında saymak gerek. Edebiyat ve eleştiri alanı yanı sıra, çeşitli bilim dalları kapsamına giren, daha çok gözlem ve duyuma dayalı bilgilerin aktarıldığı bu eserler, aynı zamanda birer bilgi ansiklopedisi niteliğindedirler. Bu türün en ünlü siması, çeşitli ilim dallarında engin bilgi sahibi el-Câhiz’dir (ö. 255/868). Onun *Kitâb el-Beyân ve’t-Tebyîn*’i ile *Kitâbu’l-Hayavân* adlı yapıtları, bu türün tipik örnekleridir.

Diğer yandan, Abdulhamîd b. Yahyâ el-Kâtib tarafından başlatılmış olan edebî mektup (risâle) türü, bu dönemde de pek çok yazar tarafından kullanılmıştır. Bu yazarlar arasında el-Hârezmî, el-Hemezânî, İbnu’l-‘Amîd gibilerini saymak mümkündür. Bir nesir türü olarak *tevkî’ât*, bu dönemde de varlığını sürdürmüştür.